

màs --- trencà lo dogal --- e véu lo cors e esclatà, que no-y cavalcàs altri», StVicentF (*Quar.*, 19.212); «una dona peccadora --- stant en lo sermó, lo frare preycava contra peccat de luxúria: ella baxà lo cap e plorà, e hac tant contricció que esclatà e morí», id. (ib., 76.129), historieta anàloga en un volum dels *Sermoms*, amb la variant de construcció «trobaren que ere *sclatada* per lo costat» (vol. Harrison, 110v24).¹ Menys sovint, construcció transitiva, pren el sentit de 'fer rebentar, esclafar': «los infants --- les dides --- / dormint com mortes, / alguns plorant, / altres mament / massa, los maten, / altres ne *sclaten* / sus ells lançades, / endormiscades», JRoig (*Spill*, 9206).

Acc. que avui és viva especialment a Mallorca (*AlcM*, § 4) i a Ribagorça i alguna altra comarca extrema: «he *esclatau* un ou» («he cascado un huevo», Ferraz, 54); a Montanui, a propòsit de la Font de la *sklatàda*, m'expliquen que es diu així «perquè és un país que se'n baixa quan fa un aiguat» (1957). Veg. testimoni d'usos comparables en el Capcir (cita sobre *gelor* a *GEL*, 1960) i en el vell poeta menorquí JVivó († 1780) (context a *entabonar* i a *esbrellat*, *ESBERLAR*, Camps Merc., *Folkl. Men.* i, 221). El mot, en efecte, resta avui ben viu fins als quatre extrems del domini lingüístic: eiv. «*esclatà*: estallar» (PzCabr.), i fins ben a migjorn del País Val., on té particular vitalitat l'acc. 'badar-se les flors': Segart d'Albalat (1958), *esclatar el capoll* 'esbadellar-se la poncella', MGadea (*T. del Xè III*, 117).

Abunda en els escr. Renaix.: «Al temps que el gran Alcides anava per la terra / --- / en flames *esclatava*, nevat, lo Pirineu», *Ail.*, 52; «de les gentils Hespèrides lo tàlam s'acofava, / lurs cims, desarrelant-se s'asseuen en les valls, / y en aücs horrorosos y gemegò *esclatava*, / com dona que en malpart llença 'ls darrers badalls», id. (214), «a mig esbadellar-se les flors se musthexen / --- / y al veure-ho, qui seguir-les no pot, *esclata* en plor», id. (100); «per ell eran los pensaments més grossos qu'*esclatavan* en los testos d'aquells balcons», «lo dolor de Mercè era fondo, permetent-se *esclatar* sols, de tant en tant, en prolongats sospirs», Noller (*Pap.*, 16; *Vilaniu*, 289); «on *esclatà* 'l nostre entusiasme fou a l'aparició del gall dindi ficat dintre una gran sopera ---», «de la gota de rosada sabrem los amors breus: los goigs y les rialles ab què *esclata* veyent-se tan ben nascuda sobre la tendr d'una herba ---», EmVilanova (*Gent de casa*, 113, 103); «la mossa, qui's bufava 'ls dits, un xic arronsats pel fret, *esclatà* a riure com una boja», Pons i Mass. (*Trascant p. l. S.*, 201).

Des del diccionari de Diez i els treballs de Mussafia hi ha hagut tendència a admetre que *esclatar* és un mot d'origen germànic, tant en català com en fr. *éclater* [*esclater* i el subst. *esclat*, S. XII], oc. *esclatar* [fi S. XII, «a pauc lo cors no m'*esclata*», Raimbaut d'Aurenga, Rayn. II, 132] i it. *schiantare* són d'origen germànic. Tots, en general, d'igual forma i significat.

Sense més reserva que la referent a l'it., on és molt més freqüent la variant *schiantare* (ja en Dante), amb una -n- que es creu deguda a una contaminació: pot-

ser la de *franto* 'romput' (quan aquest, participi de *fragnere* FRANGERE, reemplaça la variant etimològica *fratto* FRACTUS), potser també la de *piantare* PLANTARE, que en tants dialectes italians passa a *kiantare*, ço que havia de crear la impressió que *schiantare* s'hi podia aplegar, sota la noció bàsica de 'desarrelar, extirpar'. Perquè en italià el sentit del nostre verb difereix un poc, amb tendència allà a predominar el matís de 'rompre amb violència' transitiu, si bé no deixa d'usar-s'hi (fins en l'ús toscà de la llengua comuna, Petr.) amb el sentit de 'rebentar-s'hi'; i allà mateix també es troba la variant fonètica normal *schiantare*, amb a(t)t, sobretot pròpia, ja en la llengua antiga, i encara avui, als parlars «gallo-italians», si bé sembla trobar-se també en el Mezzogiorno.²

En conclusió l'àrea del mot (estrany en canvi a les altres llengües rom., i en particular ben estranger als dominis castellà i portuguès) és una àrea típica d'un gran sector de l'element germànic de la Romània, tots particularment provinents del fràncic: vitalitat màxima en el Nord de França, quasi no menys intensa en oc. i cat., més vacillant (subjecta a alteracions, no mancada de llacunes i grosses desigualtats en sentit geogràfic) en italià.

D'altra banda, tant el compartiment semàntic (verbs d'acció violenta, assignable a la vida guerrera i feudal) com la mateixa inicial SKL- (que surt normalment de SL-, inicials tan freqüents entre les arrels germàniques) fomenten la creença en un germanisme. L'arrel germànica, que he concretat en el resum inicial, en les diverses llengües de la família, dona base ben suficient per postular fràncic *SLAITAN; encara que només les formes citades de l'a-al. ant., l'anglo-saxó (i en part l'al. modern *schleissen* amb alguna de varietats menys importants) corresponen exactament al vocalisme SLAITAN; la del grup de l'angl. *slit*, l'esc. ant. *sliata*, etc. és també la mateixa arrel, sense més diferència que la d'un vocalisme no causatiu com l'altre, i aquesta arrel ha estat fecunda en totes les llengües de la família en tota mena de derivats nominals. Fins a Meyer-Lübke es va admetre, doncs, aquesta etimologia germànica sense discrepància; i encara la respecta ell en el *REW*. Que AI es redueixi a A en els germanismes és un fet ben conegut, que recordem de mots com SAPO, -ONIS (< germ. SAIPO); HAIGIRO > *agró*; GANA, cast. *ganar*; WAIDANJAN > *guadagnare*, *GUANYAR*, etc.

Però (crec que durant les revisions dels germanismes empreses amb Mackel i d'altres) va plantejar M.-L. una forta objecció fonètica: «bei alter Entlehnung das -t- im Französischen, Provenzalischen, nicht geblieben, bei jüngerer -ai- nicht zu a geworden wäre»: en dir que la reducció de AI a A no s'hauria produït si el germanisme hagués estat rebut en temps posteriors, es refereix al fet cert que aqueixa reducció vocàlica romànica (causada pel fet que el llatí no posseïa ja un díftong del tipus *ai* des del temps en què el díftong *ae* < *ai* s'havia tornat é en llatí imperial) no es produeix ja en germanismes tardans (com LAID > it. *laido*, *LLEIG*); i d'altra banda, si es tractés d'un germ. ben antic, la -T- entre vocals s'hauria d'haver so-